

ISBN 978-86-82873-16-7

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ШЕЗДЕСЕТ ГОДИНА ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК С А Н У

ЗБОРНИК РАДОВА II

Уређивачки одбор:

др Гордана Јовановић, редовни професор, др Александар Лома, дописни члан САНУ, др Предраг Пипер, дописни члан САНУ, др Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, др Стана Ристић, научни саветник, др Срето Танасић, научни саветник

Главни уредник:

Срето Танасић

БЕОГРАД
2007

ISBN 978-86-82873-16-7, p. (209–211)

УДК 811.163.41'373.7(049.32)

81'27(049.32)

2007.

Бојана Милосављевић, *Форме учтивости у српском језику*,
Едиција Монографије, књ. 10, Учитељски факултет Универзитета
у Београду, Београд, 2007, 174 стр.

Књига *Форме учтивости* ауторке Бојане Милосављевић представља значајан корак у опису оног дела система савременог српског језика коме наше граматике, нарочито традиционалне, не пружају „одговарајући третман“. То су конвенционална језичка средства која се употребљавају у говорним чиновима молбе, извињења, захваљивања и сл. Ова студија представља верзију магистарског рада Б. Милосављевић, одбрањеног на Филолошком факултету у Београду, под насловом *Форме учтивости (лексичко-синтаксичка и семантичко-прагматичка анализа)*. Из тог ширег наслова види се комплексност приступа анализи ових језичких форми — дакле, посматрају се лексичко-граматичка средства реализације форми учтивости, њихово значење и њихова употреба.

Књига се састоји из четири поглавља: I. *Увод* (11–19), II. *Теоријске основе* (21–35), III. *Форме учтивости (лексичко-синтаксичка и семантичко-прагматичка анализа)* (37–146), IV. *Закључак* (147–151), затим следи резиме на енглеском (153–154), подаци о изворима (155–156), *Литература* (157–162), *Регистар форми учтивости* (163–166) и *Предметни регистар* (167–174). Ова студија је теоријски утемељена на појму језичке учтивости и на теорији говорних чинова, а емпиријски заснована на релевантном корпусу, који чине примери из разговорног језика, књижевних дела (претежно драмских), приватна и пословна кореспонденција, примери из језика телевизијских емисија и штампе, примери са Интернета. Наиме, формиран корпус можемо сматрати репрезентативним корпусом јер су у њему заступљени сви регистри.

У прва два поглавља ауторка поставља теоријски и методолошки темељ свога истраживања и упознаје нас са релевантним радовима из ове области. Надовезујући се на досадашња истраживања феномена језичке учтивости у светској и домаћој лингвистици (у србистици не баш тако богата), ауторка своје истраживање фокусира на го-

ворним чиновима експресивног типа, а то су: извињење, захваљивање, честитање и саучешће, и на једном директивном говорном чину — молби.

По природи проблема, централно место припада теорији језичке учтивости. На основу учења Формановске о језичкој учтивости и теорије Браунове и Левинсона засноване на метафоричном појму 'лица' и на основу својих запажања, Бојана Милосављевић за језичку учтивост каже да је то „скуп говорних стратегија којима се у говорном чину успоставља сараднички однос са саговорником, а које се могу реализовати устаљеним, конвенционалним језичким формама говорне етикеције, али и формама које нису конвенционалне, већ представљају говорников слободан избор“ (26). Други теоријски оквир, којим је одређено ово истраживање, јесте теорија говорних чинова, с обзиром на то да се језичким средствима којима се реализује говорни чин молбе, извињења и сл. изводи и сама та радња. Тако су у поглављу *Теоријске основе* изложени и принципи Серлове и Остинове теорије говорних чинова и дата типологија говорних чинова, допуњена ставовима Ранка Бугарског, Људмиле Поповић, Марине Личен.

Најопсежнији, централни део ове студије представља граматичка и семантичко-прагматичка анализа говорних чинова: *молбе, извињења, захваљивања, честитиња и саучешћа*. Критеријуми за анализу грађе били су медијум остваривања говорног чина и начин комуницирања, па се говори о *молби, извињењу, захваљивању, честитињу, изјави саучешћа* у:

1) писаном језику формалног стила (*Обраћам Вам се са молбом; Извињавамо се због овог ненамерног пропуста; Рецензентима се најсрдачније захваљујем; Најсрдачније Вам честитијамо велики успех који сте остварили; Ућућујем своје најискреније саучешће породици преминулог амбасадора*);

2) говореном језику формалног стила (*Молим за пажњу; Извинише, драги гледаоци; А: Хвала лейо. Б: Довиђења; А: Госпођице Бајић, честитијамо!; Добар дан ... изјављујем вам саучешће*);

3) писаном језику неформалног стила (*Ако можеш, јави ми се; Нисам стигла раније да ти се јавим, извини; Драга Б., Хвала ти на честиткама; Секо моја, срећна вам Нова година, да сће ми живи и здрави*) и

4) говореном језику неформалног стила (*Ајде да завршимо; Не замери; А: Послужите се. Б: Не могу, хвала; Е, па честитам ти!*).

Такође, избор лексичко-граматичких средстава зависи и од тога да ли су форме оријентисане према адресату или адресанту (форме оријентисане према „ја“ — Још једном се *извињавамо* и према „ти“ —

Извиниће што сам вас прекинула), као и од тога какав је степен блискости међу учесницима у говорном чину (на свечаном скупу: *Захваљујемо* професору Марковићу на поздравима; деда унуци: А: Деко, кафа. Б: *Жива била!*). Ауторка у анализи издваја и коментарише најпре типичне случајеве, а потом даје њихове модификоване варијанте, које су углавном ситуационо условљене. Све је то табеларно представљено након анализе сваког говорног чина.

Разложно разматрајући прикупљене примере, без претензија да попише све случајеве, већ с циљем да укаже на типове форми учтивости, ауторка закључује да се форме учтивости деле на оне конвенционалног типа (углавном илокутивне форме које су јасан показатељ говорног чина) и неконвенционалног типа (које су одраз емотивно-експресивног стања говорника, чија се илокуција препознаје у контексту). Избор форме је прагматички условљен, зависи од целокупне комуникативне ситуације. На основу анализираног корпуса ауторка закључује да се у српском језику виши степен учтивости заснива на индиректности.

Несумњиво је да књига Бојане Милосављевић заслужује пажњу јер даје опис форми учтивости и, у исто време, представља успешну примену више лингвистичких теорија на српске језичке датости. Ауторка је обрадила веома актуалну и занимљиву тему. Начин на који је она анализирала ове језичке форме представља добар методолошки оквир за обраду оних форми учтивости које нису биле овим истраживањем обухваћене (нпр. комплименти, похвале, поздрављање и др.), а чиме би се и даље доприносило опису система савременог српског језика и унапређењу наставе српског језика, нарочито, као страног. И поред тога што је заснована на теоријама филозофије језика, књига је писана разумљиво и јасно. Свакако можемо претпоставити да ће ова књига достићи велики индекс цитатности.

Марина Сјасојевић